לוד ואונו וגיא החרשים מוקפות חומה מימות יהושע בן נון הוו והני יהושע בננהי והא אלפעל בננהי דכתיב [1] [ו]בני אלפעל עבר ומשעם ושמר הוא בנה את אונו ואת לוד ובנותיה ולטעמיך (א) אסא בננהי דכתיב [2] ויבן (אסא את ערי הבצורות אשר ליהודה) אמר ר' אלעזר הני מוקפות חומה מימות יהושע בן נון הוו חרוב בימי פילגש בגבעה ואתא אלפעל בננהי הדור אינפול אתא אסא שפצינהו דיקא נמי דכתיב [3] ויאמר ליהודה נבנה את הערים האלה מכלל דערים הוו מעיקרא ש"מ ואריב"ל נשים חייבות במקרא מגילה שאף הן היו באותו הנס ואמר רבי יהושע בן לוי פורים שחל להיות בשבת שואלין ודורשין בענינו של יום מאי אריא פורים אפילו י"ט נמי דתניא משה תיקן להם לישראל שיהו שואלין ודורשין בענינו של יום הלכות פסח בפסח הלכות עצרת בעצרת והלכות חג בחג פורים איצטריכא ליה מהו דתימא נגזור משום דרבה קמ"ל ואריב"ל חייב אדם לקרות את המגילה בלילה ולשנותה ביום שנאמר [4] אלהי אקרא יומם ולא תענה ולילה ולא דומיה לי סבור מינה למקרייה בליליא ולמיתנא מתניתין דידה ביממא אמר להו רבי ירמיה לדידי מיפרשא לי מיניה דרבי חייא בר אבא כגון דאמרי אינשי אעבור פרשתא דא ואתנייה איתמר נמי אמר רבי חלבו אמר עולא ביראה חייב אדם לקרות את המגילה בלילה ולשנותה ביום שנאמר [5] למען יזמרך כבוד ולא ידום ה' אלהי לעולם אודך: אלא שהכפרים מקדימין ליום הכניסה: א"ר חנינא חכמים הקילו על הכפרים להיות מקדימין ליום הכניסה כדי שיספקו מים ומזון לאחיהם שבכרכין

למימרא

לוד ואונו וגיא החרשים. מערי בנימין היו כדכתיב ובני אלפעל עבר ומשעם ושמר הוא בנה את לוד ואת אונו וגו' ובספר דברי הימים(א) מיחסו על שבט בנימין. וגמרא גמיר לה רבי יהושע בן לוי מרביה דמוקפות חומה מימות יהושע בן נון הן ובמתני' דערכין(ב) תנן תרתי מינייהו דקא מני לוד ואונו אבל ערי חומה שאינן נוהגות אלא מימות יהושע בן נון ולפי שחומותיהן נראות חדשות כדאמרינן לקמן שנפלו והחזיקן הוזקק ר' יהושע בן לוי להעיד שבכלל מוקפות חומה הן לקרות מגילה בט"ו: **ויחזק אסא.** אינו בכל המקרא אבל מקרא אחר כתיב ויבן ערים ביהודה. ואע"ג דהני לאו מיהודה נינהו ומבנימין היו מלכי יהודה מושלים על בנימין ומצינו באסא שאף ערי בנימין חיזק דכתיב (ד"ה ב טז) וישאו את אבני הרמה ואת עציה אשר בנה בעשא ויבן בהם את גבע ואת המצפה והן ערי בנימין כדכתיב בספר יהושע(ג): **בימי פילגש בגבעה.** שהחריבו ישראל את בנימין ואת עריו כדכתיב גם כל הערים הנמצאות שלחו באש (שופטים כ): **שפצינהו.** החזיק את בדקיהן. ודומה לו ביבמות (דף סג.) טוש ולא תשפץ שפיץ ולא תבנה: **דיקא נמי גרס: שאף הן היו באותו הנס.** שאף על הנשים גזר המן להשמיד להרוג ולאבד מנער ועד זקן טף ונשים וגו'(ד): **שואלין ודורשין.** מעמידין תורגמן לפני החכם לדרוש אגרת פורים ברבים: **משום דרבה.** דגזר לקמן(ו) בקריאת מגילה שמא יעבירנה ארבע אמות ברשות הרבים אף כאן גזרו דרשה אטו קרייה: **ולשנותה ביום.** זכר לנס שהיו זועקין בימי צרתן יום ולילה: **אקרא.** במזמור למנצח על אילת השחר הוא שנאמר על אסתר כדאמרינן במסכת יומא (דף כט.) למה נמשלה אסתר כאילת כו': **סבור מינה.** בני הישיבה ששמעו שמועה זו בלה"ק ולשנותה ביום היו סבורין דהאי ולשנותה לשון שונה משנה הוא: **למיתני מתניתין דידה.** משניות של מסכת מגילה: **אעבור פרשתא דא ואתנייה.** אסיים פרשה זו ואשנה אותה פעם שניה: **ביראה.** דמן בירי: **יזמרך כבוד.** ביום ולא ידום בלילה. והאי קרא במזמור ארוממך ה' כי דליתני דרשינן בפסיקתא(ס) במרדכי ואסתר והמן ואחשורוש וקריאת מגילה שבח הוא שמפרסמין את הנס והכל מקלסין להקדוש ברוך הוא:

למימרא

לוד ואונו וגיא החרשים. הקשה ה"ר אלחנן מאי אצטריך ליה לרבי יהושע לאשמועינן דאונו מוקפת מימות יהושע והא משנה שלימה היא בפרק בתרא דערכין (דף לב.) ויש לומר דאגב דאצטריך לאשמועינן לוד וגיא החרשים תנא נמי אונו בהדייהו: **הא אלפעל בננהו.** קשה מאי לא פריך בפרק בתרא דערכין כי האי גוונא וי"ל דהתם לא תנן אלא אונו והיה יודע דמצי לשנויי תרי אונו הוו אבל הכא דהוו ג' בשלשתן לא שייך למימר שהן כפולות: **נשים חייבות במקרא מגילה.** מכאן משמע שהנשים מוציאות את אחרים ידי חובתן מדלא קאמר לשמוע מקרא מגילה והכי נמי משמע בערכין (דף ג: ושם) דקאמר הכל כשרים לקרא את המגילה ומסיק הכל כשרים לאתויי מאי ומשני לאתויי נשים משמע להוציא אפילו אנשים וקשה דהא בתוספתא(י) תני בהדיא דטומטום אין מוציא לא את מינו ולא שאין מינו ואנדרוגינוס מוציא את מינו ואין מוציא את שאין מינו ופשיטא דלא עדיפא אשה מאנדרוגינוס וכן (כ) פסקו בה"ג דאשה מוציאה מינה אבל לא אנשים וי"ל דסלקא דעתך דלא יועיל קריאתן אפילו להוציא הנשים קמ"ל דחייבין (ס) דהכל חייבין בשמיעה עבדים נשים וקטנים: **שאף הן היו באותו הנס.** פירש רשב"ם שעיקר הנס היה על ידן בפורים על ידי אסתר בחנוכה על ידי יהודית בפסח שבזכות צדקניות שבאותו הדור נגאלו(ע) וקשה דלשון שאף הן משמע שהן טפלות ולפירושו היה לו לומר שהן לכך נראה לי שאף הן היו בספק דלהשמיד ולהרוג וכן בפסח שהיו משועבדות לפרעה במצרים וכן בחנוכה הגזירה היתה מאד עליהן. גבי מצה יש מקשה למה לי היקשא (פ) דכל שישנו בבל תאכל חמץ ישנו בקום אכול מצה תיפוק ליה מטעם שהן היו באותו הנס וי"ל דמשום האי טעמא לא מחייבא אלא מדרבנן אי לאו מהיקשא ורבינו יוסף איש ירושלים תירץ דסלקא דעתך למיפטרה מגזירה שוה דט"ו ט"ו דחג הסוכות כדפי' פרק אלו עוברין (פסחים מג: ד"ה סלקא(צ)): **פסק** ואומר על הנסים בתפלה ובהודאה ויש שאין אומרים כשם לפי שאמרו חכמים (ברכות לד.) לעולם לא ישאל אדם צרכיו לא בג' ראשונות ולא בג' ברכות אחרונות וטעות הוא שהרי האי טעמא לא הוי אלא למתפלל בלשון יחיד אבל בשביל הציבור שרי אבל נראה שאין לאומרו מטעם אחר משום דאמרו חכמים (פסחים קיז:) דכל דבר דהוי בלהבא תקנו בלהבא ובדבר דהודאה הוי לשעבר ומשום הכי תקנו בה על הנסים דהוי לשעבר ובליל י"ד לאחר תפלת מעריב אומר קדיש שלם ואחר כך קורא את המגילה ומברך לפניה ג' ברכות ולאחריה ברכה אחת עד האל המושיע השליח עומד לפני התיבה ואומר ואתה קדוש ואין מתחילין ובא לציון לפי שאין גאולה בלילה ואם מוצאי שבת הוא יאמר ויהי נועם קודם ובשחרית לקרות פושט את כולה קודם כאגרת אבל לא גולל וקורא כמו ס"ת ובשחר מתפלל שמונה עשרה ברכות ואומר על הנסים בהודאה ואין אומר כשם לפי שכל הברכה אינה אלא לשעבר ואע"כ אין לומר בה דבר שלהבא ואחר כך אומר קדיש עד דאמירן ואוחז ס"ת וקורא שלשה גברי פרשת ויבא עמלק אע"פ שאין בה אלא ט' פסוקים ואין מחזיר הספר תורה למקומו אלא יושב ואוחז בידיו עד שקראו את המגילה ומברך עליה כאשר עשה בלילה כדפירש בפנים ואחר כך אומר תהלה ובא לציון ואין אומרים למנצח משום דכתיב ביה צרה וצרה בפורים לא מזכרינן וכן אין נופלים על פניהם בי"ד ובט"ו משום דכתיב ימי משתה ושמחה ואומר [(תהלים כב) למנצח על אילת השחר] ק) משום דכתיב ביה תפלה לעובדי כוכבים וכן בליל ארבעה עשר ואומר פטום הקטורת וכל הסדר כמו בחול: **פורים** שחל להיות בשבת. דווקא בשבת לפי שאין קורין המגילה משום גזירה דרבה אבל בחול א"צ שהרי קורין המגילה וטפי איכא פרסומי ניסא: **מאי** אריא פורים אפילו י"ט נמי. נראה לי דה"פ מאי איריא פורים דאין דורשין בו מקודם לכן שלשים יום דמשום הכי לידרוש בו ביום אפילו בי"ט דדרשינן שלשים יום לפניו ואפילו הכי דורשין בו ביום כדתניא (לקמן לב.) וידבר משה את מועדי ה' וכו': **חייב** אדם לקרות את המגילה בלילה ולשנותה ביום. אומר ר"י דאף על גב דמברך זמן בלילה חוזר ומברך אותו ביום דעיקר פרסומי ניסא הוי בקריאה דיממא וקרא נמי משמע כן דכתיב ולילה ולא דומיה לי כלומר אף על גב שקורא ביום חייב לקרות בלילה והעיקר הוי ביממא כיון שהזכירו הכתוב תחילה וגם עיקר הסעודה ביממא הוא כדאמר לקמן (דף ז:) דאם אכלה בלילה לא יצא י"ח והכי נמי משמע מדכתיב נזכרים ונעשים ואיתקש זכירה לעשייה מה עיקר עשייה ביממא אף זכירה כן:

ויעבירנה

עין משפט נר מצוה

יח א מיי' פ"א מהלכות מגילה הלכה א סמג עשין ד טוש"ע א"ח סי' תרפט סעיף א:
יט ב מיי' שם הלכה יג [טור א"ח סימן תרפח]:
כ ג מיי' פ"ג מהלכות תפלה הלכה ח:
כא ד מיי' פ"א מהלכות מגילה הלכה ג' סמג שם טוש"ע א"ח סי' תרפז סעיף א:

רבינו חננאל

לוד ואונו גיא החרשים, מוקפת חומה וכו'. כלומר דייקינן מדכתיב ויבן אסא את כל הערים הבצורות אשר ביהודה, וכי כל הערים אסא בנאם והלא בנויות היו, אלא שפצינהו, כך יש לומר אלפעל שפצינהו. כרכין המוקפין חומה מימות יהושע בן נון מקודשות ומשלחין מצורעין מתוכן. ואמר ר' יהושע [בן לוי] נשים חייבות לשמוע מקרא מגילה, שאף הן היו באותו הנס. כלומר שגם הן היו בכלל להשמיד להרוג ולאבד. פורים שחל להיות בשבת. פירוש אם חל חמשה עשר להיות בשבת שהוא פורים לבני כרכין. שואלין ודורשין בעניינו של יום. מהו דתימא ניגזור משום דרבה דאמר הכל חייבין במקרא מגילה ואין הכל בקיאין בה, גזירה שמא יטלנה [בידו] מי שאינו בקי וילך אצל מי שבקי ויעבירנה ארבע אמות ברשות הרבים, קא משמע לן. וחייב אדם לקרות את המגילה בלילה ולשוב לקראותה ביום כול'. [פסקא] הכפרים מקדימין ליום הכניסה.

מסורת הש"ס

א) [צ"ל ערי מצורה ביהודה], ב) [ערכין לב.], ג) [שבת כג. פסחים קח:], ד) לקמן לב., ה) [לקמן ה.], ו) לקמן ה., ז) [לעיל ב. לקמן יט.], ח) [א ח], ט) [דף לב.], י) [פרק ב], כ) [אסתר ג], ל) [ע"ב], מ) [דר"כ סוף פסקא דהעומר], נ) [דמגילה פ"ב], ס) דומיא דהכל כל"ל, ע) [סוטה יא:], פ) [פסחים מג:], צ) [ועי' תוס' פסחים קח: ד"ה היו], ק) [באותו מזמור לא נמצא תפלה לשום אומה אבל באליהו רבה פר' תרלג פ"ק ע כתב כוה"ל ובתוס' מגילה דף ד כתבו לומ' שיר מזמור לאסף משום דיש בו תפלת עמלק עכ"ל יע"ש שכן היה לפניו הנוסחא בתוס'].

◆

תורה אור השלם

1. וּבְנֵי אֶלְפַּעַל עֵבֶר וּמִשְׁעָם וָשָׁמֶד הוּא בָּנָה אֶת אוֹנוֹ וְאֶת לֹד וּבְנֹתֶיהָ: דברי הימים א ח יב
2. וַיִּבֶן עָרֵי מְצוּרָה בִּיהוּדָה כִּי שָׁקְטָה הָאָרֶץ וְאֵין עִמּוֹ מִלְחָמָה בַּשָּׁנִים הָאֵלֶּה כִּי הֵנִיחַ יְיָ לוֹ: דברי הימים ב יד ה
3. וַיֹּאמֶר לִיהוּדָה נִבְנֶה אֶת הֶעָרִים הָאֵלֶּה וְנָסֵב חוֹמָה וּמִגְדָּלִים דְּלָתַיִם וּבְרִיחִים עוֹדֶנּוּ הָאָרֶץ לְפָנֵינוּ כִּי דָרַשְׁנוּ אֶת יְיָ אֱלֹהֵינוּ דָּרַשְׁנוּ וַיָּנַח לָנוּ מִסָּבִיב וַיִּבְנוּ וַיַּצְלִיחוּ: דברי הימים ב יד ו
4. אֱלֹהַי אֶקְרָא יוֹמָם וְלֹא תַעֲנֶה וְלַיְלָה וְלֹא דוּמִיָּה לִי: תהלים כב ג
5. לְמַעַן יְזַמֶּרְךָ כָבוֹד וְלֹא יִדֹּם יְיָ אֱלֹהַי לְעוֹלָם אוֹדֶךָּ: תהלים ל יג

◆

גליון הש"ס

תוס' ד"ה נשים וכו'. וכן פסקו הה"ג. עי' סוכה דף לח ע"א תוס' ד"ה באמת: שם ד"ה פסק כו' משום דכתי' בי' תפלה לעובדי כוכבים. עי' לקמן דף טו ע"ב וביומא דף כט ע"א וצ"ע:

◆

הגהות הב"ח

(א) גמ' ולטעמיך הא אסא וכו' אשר ליהודה אלא אמר ר' אלעזר:

◆

מוסף רש"י

שאף הן היו באותו הנס. משום דעל ידי אסתר נגאלו (פסחים קח:). כדי שיספקו מים ומזון. שיהו פנוים ביום פורים להספיק צורכי סעודת פורים לבני העיירות (לעיל ב.).